

דברי פנחס

חלק א

תורה, נביאים, כתובים, מסכתות הש"ס,
זוהר הקדוש, ענייני שבת ומועדים

קובץ מילים כדרבנות, ערוכות ומכוונות, דעת ויראת ה' להקנות, לאיש ישראל בכל מחנות, אורם מזהיר כאור החמה, ובכוחם להלהיב הנשמה, להביא מזור ונחמה, לקרב לתורה ולהטעים מטעמה, הלא הם דברי אלקים חיים, גדושים מלא חפנים, בתוכחת מוסר מקהה שיניים, ונופת צוף יישק שפתים, מזקנים אתבונן, אשר תורתם עתיקה וישן יינן, ומוגש עתה בכלי חדש ורענן, הלא הוא רב רבנן, גדול שבגדולים ורב בענקים, נורא מאראלים ונעלה על המצוקים, דור ראשון לתלמידים הוותיקים, תלמיד מובהק לאיש האלקים

צדיק יסוד עולם

ה"ה הרב הקדוש מוהר"ר פנחס מקאריץ זצוקללה"ה

תורה חדשה מאתי תצא, ערוכה מהחל ועד כלה ומקצה לקצה, למען ימצא חן ויתרצה, בעיני כל מבקש ה' וחפץ בתכלית הנרצה, אשר ימצא כאן אוצרות, הגנוזות מדורי דורות, גרסאות עתיקות ומבוקרות, ודימוי מילתא למילתא בדרכים ברורות, וברצות רבון העולמים, ימתיק בעיני הלומד דברי חכמים, אשר יפיק מוסר וילמדו רשמים, ויטעמו בהם כמו המן ריבוי טעמים

יוצא לאור על ידי

ספר
אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם
ISRAEL | U.S.A | EUROPE

ירושלים ה'תשפ"ג

דברי פנחס

חלק ב

עניינים שונים בתורה ועבודת ה'

קובץ מיילים כדרבנות, ערוכות ומכוונות, דעת ויראת ה' להקנות, לאיש ישראל בכל מחנות, אורם מזהיר כאור החמה, ובכוחם להלהיב הנשמה, להביא מזור ונחמה, לקרב לתורה ולהטעים מטעמה, הלא הם דברי אלקים חיים, גדושים מלא חפנים, בתוכחת מוסר מקהה שיניים, ונופת צוף יישק שפתים, מזקנים אתבונן, אשר תורתם עתיקה וישן יינן, ומוגש עתה בכלי חדש ורענן, הלא הוא רב רבנן, גדול שבגדולים ורב בענקים, נורא מאראלים ונעלה על המצוקים, דור ראשון לתלמידים הוותיקים, תלמיד מובהק לאיש האלקים

צדיק יסוד עולם

ה"ה הרב הקדוש מוהר"ר פנחס מקאריץ זצוקלה"ה

תורה חדשה מאתי תצא, ערוכה מהחל ועד כלה ומקצה לקצה, למען ימצא חן ויתרצה, בעיני כל מבקש ה' וחפץ בתכלית הנרצה, אשר ימצא כאן אוצרות, הגנוזות מדורי דורות, גרסאות עתיקות ומבוקרות, ודימוי מילתא למילתא בדרכים ברורות, וברצות רבון העולמים, ימתיק בעיני הלומד דברי חכמים, אשר יפיקו מוסר וילמדו רשמים, ויטעמו בהם כמו המן ריבוי טעמים

יוצא לאור על ידי

ירושלים ה'תשפ"ג

פרשת בראשית

הִיָּה הָעוֹלָם יְכוּל לְהִבְרָאוֹת קִדְם וְכוּ',
הַקַּב"ה בּוֹנֵה עוֹלָמוֹת וּמַחְרִיבֵן, דִּין הַנִּיץ
לִי וְדִין לֹא הַנִּיץ לִי עֵינַי שָׁם. כִּינֵן שְׁעַקֵר
בְּרִיאַת עוֹלָם הִיָּה לְהַשִּׁיג אֱלֹהוֹתוֹ נִמְצָא
הָעוֹלָמוֹת שְׁאִינֵם מְשֻׁגָּיִם בְּמַחְשְׁבָה כָּלֵל,
הֵם בְּבַחֲנֵינָת סוּד 'וּמַחְרִיבֵן' שְׁאִינֵן זֶה עַקֵר
כְּנִנַת הַבְּרִיאָה. וְהִבֵּן.

נופת צופים אות מט

בְּרִיאַת בְּרָא וְגו'. יֵשׁ בְּתַבְתּ בְּרִיאַת גַּם
כֵּן תַּבְתּ בְּרָא, וְהוּא לְשׁוֹן חוּץ.
שְׁעַכְשׁוֹ הַתּוֹרָה שְׁלָנוּ אֵינָה מְעוֹלָם
הָאֲצִילוֹת, וְלִכְךָ יֵשׁ קְשִׁיוֹת. אֲבָל כְּשִׁיבּוֹא
מְשִׁיחַ בְּמַהְרָה בְּיַמֵּינוּ אָמֵן לֹא יִהְיֶה שׁוֹם
קְשִׁיָּא שְׁאֵז יִהְיֶה הַלְמוּד מְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת,
וְלִכְךָ נִקְרָא תְּחִימַת הַתְּלִמוּד (סדר תנאים
ואמוראים ח"א²) שֶׁהַתְּלִמוּד גַּם כֵּן תְּתוּם.

מכתב יד

בְּרִיאַת בְּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ
(א. א).

בְּעֵינַי הַחֲקִירָה הַנּוֹכַח בְּעֵץ חַיִּים עֲנָף ב'
(שער הראשון ענף א), לְמָה בְּרִיאַת
הָעוֹלָם הַזֶּה הִיָּה בְּזִמְנֵן שֶׁהִיָּה לֹא קִדְם
וְכוּ' עֵינַי שָׁם. וְהַתּוֹרָה הַנּוֹכַח שָׁם אֵינּוּ
מוֹבָן כְּמַבָּאָר לְכָל מַעֲיָן.

וּבְאֵר הוּא, כִּי הִנֵּה זֶה לְשׁוֹן הָעֵץ חַיִּים,
וְעַקֵר כִּי הָאוֹר הָעֲלִיּוֹן כּוּ' שׁוֹם
תְּפִיסָה לֹא בְּמַחְשְׁבָה וְהוּא מְפָשֵׁט וְלֹא
בְּהַרְהוּר כָּלֵל וְעַקֵר וּמְבַדֵּל מְכַל הַמַּחְשְׁבוֹת
עֵינַי שָׁם. וּבְדָבָר שֶׁהוּא לְמַעְלָה מְכַל
הַמַּחְשְׁבוֹת אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיג וּלְהַקְשׁוֹת
שׁוֹם קְשִׁיָּא. כִּי הוּא דָּבָר שְׁאֵינּוּ מְשֻׁגָּ
וְתַפּוּס בְּשׁוֹם מַחְשְׁבָה, וְהִבֵּן הֵיטֵב.

זֶה שְׁאֵמֵר בְּמַדְרֵשׁ רַבָּה פ' בְּרִיאַת (ט ב)
בְּשׁוֹנֵי לְשׁוֹן, בְּזִמְנֵנוּ נִבְרָא הָעוֹלָם לֹא

א. וּלְכָךְ בְּרִישׁ עֵץ חַיִּים הַחֲקִירָה ב' הִיא קְרוּבָה אֵל שְׁאֵלַת מָה לְמַעְלָה וּמָה לְמַטָּה מָה לְפָנִים וּמָה לְאַחֹר
בְּמַס', חֲגִיגָה פ' אֵינּוּ דוֹרְשִׁין. וְהִנֵּה לְהִיּוֹת הַשְּׁאֵלָה זֶה עֲמוּקָה מְאֹד אֲשֶׁר כְּמַעַט מִסְתַּכֵּן הָאָדָם בְּהַעֲמִיק הַסְתַּכְלוֹתוֹ
בַּחֲקִירָה זֶה. וְעֵינַינּוּ כֹּאשֶׁר הִזְכִּירוּ חו"ל בְּמַשְׁנֵה הַנִּיץ כֹּל הַמְסַתְכֵל בְּד' דְּבָרִים אֵלּוּ רָאוּי לוֹ שְׁלֹא בֹא לְעוֹלָם
[מָה לְמַעְלָה מָה לְמַטָּה מָה לְפָנִים מָה לְאַחֹר וְכֹל שְׁלֹא חָס עַל כְּבוֹד קוֹנּוֹ רָאוּי לוֹ שְׁלֹא בֹא לְעוֹלָם]. וְע"כ
לֹא נוֹכַח לְהַרְחִיב וּלְהַעֲמִיק בַּחֲקִירָתָם. אֲמַנֵּם נִבְאָר בַּע"ה רֵאשִׁי פְּרָקִים כְּמַצִּיץ מִן הַחֲרָכִים בְּלַתִּי הַסְתַּכְלוֹת
בְּדְבָרִים הַעֲמוּקִים וְהַמְשְׁכִיל עַל דְּבָרֵינוּ אֵלֶּה יִמְצָא טוֹב טַעַם וְדַעַת אִם יִבְיַנְהוּ.

וְהִנֵּה עֵינַי הַחֲקִירָה הַזֹּאת אֲשֶׁר שׁוֹאֲלִים לְמָה בְּרִיאַת עוֹה"ז הִיָּה בְּזִמְנֵן שֶׁהִיָּה וְלֹא קוֹדֵם אוֹ אַח"כ. וְלִכֵּן
צָרִיךְ שְׁתַּדַּע אֵת אֲשֶׁר נִבְאָר בַּחֲבִירוֹנוּ. וְהוּא כִּי הִנֵּה נוֹדַע כִּי הָאוֹר הָעֲלִיּוֹן לְמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵינּוּ קֵץ
הַנִּקְרָא א"ס שְׁמוֹ מוֹכִיחַ עֲלֵינוּ שְׁאִינֵן בּוֹ שׁוֹם תְּפִיסָה לֹא בְּמַחְשְׁבָה וְלֹא בְּהַרְהוּר כָּלֵל וְעִיקֵר. וְהוּא מוֹפְשֵׁט
וּמוֹבַדֵּל מְכַל מַחְשְׁבוֹת וְהוּא קוֹדֵם אֵל כָּל הַנִּאֲצִלִים וְהַנִּבְרָאִים וְהַיְצוּרִים וְהַנְעֻשִׁים וְלֹא הִיָּה בּוֹ זִמְנֵן הַתְּחִלָּה
וְרֵאשִׁית כִּי תְּמִיד הוּא נִמְצָא וְקִיָּים לְעַד וְאֵינּוּ בּוֹ רֵאשׁ וְסוֹף כָּלֵל.

ב. מְטַבַּע לְשׁוֹן הַשְּׁגוּר בְּפִי הַגְּאוֹנִים וְהַרְאֻשׁוֹנִים (רֵאשׁ מְבוֹא הַתְּלִמוּד לְרַבִּי שְׁמוּאֵל הַנִּגִיד; כָּלְלֵי הַמְצוּוֹת בַּקְדָּמָה;
שׁוֹת הַרְשָׁב"א ס' תיח).

מדברים בדברי שטות והבלי עולם מחמת זה הוא מסך המבדיל כמו עננים. וטבע העננים הוא שהם על כמה פרסאות ובמקום אחר הוא אור, וגם דרך העבים זורח השמש. ובשעת התפלה מחמת דבורי תפלה שנקרא רוח כמו שכתוב (שמואל-ב כג, ב) 'רוח ה' דבר בי', מחמת זה מתפזרים העננים הנ"ל, ומכח זה באים גם כן הנענועים בתפלה. מה שאין כן בכל אמה ולשון כמ"ש בזהר (פנחס ריח: ט). ואחר התפלה חוזרים העננים הנ"ל מחמת דברי שטות חוזרים להתהוות עננים. וזה נקרא בזהר (ח"ג רנב) רומי רבתי רומי זעירא דאינון עננים כו'. וזה כוננת המדרש פ' ניצא (ע, ח בסופו) 'והנה באר' (להלן כט, ב) זה בית הכנסת, וגללו את האבן מעביר היצר הרע וכו', עין שם היטב.

ליקוטים יקרים

ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה (ב, ב).

אמר, פרוש [הפסוק] 'חמדת הימים קראת אותו'. היכא כתיב בתורה שקרא הקב"ה

בראשית ברא אלהים וגו'. בשביל ישראל שנקראו ראשית וכו' (רש"י שם 2).

כי כל הבריות וכל המאצעות מה שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, הכל היא בהשתלשלות מששת ימי הבריאה. ובכל יום שהקב"ה מחדש עולמו, היא גם כן בשביל ישראל שיעבדוהו באותו יום כדי שיפירו גדלתו, הינו רק הנפך מה שפכר ראה או ידע קדם צאתו לאויר העולם. ושיזכו להיות מרכבה. כי באמת ישראל הן הן המרכבה כאמור (שמות כה, ח) 'ושכנתי בתוכם', 'בתוכו' לא נאמר אלא 'בתוכם' (ראה מדרש הגעלם חיי שרה קכט: ט), רק שיזכו אל מדרגתם העצמית.

וזהו אדם קרוב אצל עצמו (יבמות כה:), דהינו שיקריב כל דעותיו וחושיו אצל עצמו ופנימיותו שהיא חלק אלקות.

נופת צופים אות סא

ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור וגו' (א, א).
ויאמר אלקים כו' ויהי אור. ומאז עד עתה נתמלא העולם בלו אור, רק מחמת שהעולם

ג. בד"ה בראשית ברא. אין המקרא הזה אלא דרשוני, כמ"ש רז"ל בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו.

ה. לשון הזוה"ק, "אמרו שמענא מאבון, דקודשא בריך הוא ברחימו סגיאיה דהוה ליה עם ישראל, אמר לון למעבד ליה בי משכנא כגוונא דרתיכא עלאה דלעילא, וייתי דיוריה עמהון, הדא הוא דכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

ה. לשון הזוה"ק, "נשמתי הון דישאל אתגזרו מגו בוצינא קדישא דדליק דכתיב נר ה' נשמת אדם... נהורא דשרגא כיון דאתאחדא גו פתילה ההוא נהורא לא שכיך לעלמין אלא מתנענעא נהורא לכאן ולכאן ולא משתכיך לעלמין, כגוונא דא ישראל דנשמתייהו מגו ההוא נהורא דשרגא כיון דאמר מלה חדא דאורייתא הא נהורא דליק ולא יכלון אינון לאשתיכא ומתנענען לכאן ולכאן... נשמתי דעמין עכו"ם מדעיכו דקש בלא נהורא דשרי עלייהו ועל דא משתכיין ולא מתנענען".

יִקְרָא וְגו' הוא שָׁמוּ שֶׁהִיָּה מִקֶּדֶם, שְׁזָהוּ
הַחַיִּיּוֹת שֶׁלֹּהֶן.

תוספתא למדרש פנחס אות קנג

וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא
תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן תִּמְתּוּן (ג.א).

הוֹכַחָה שֶׁהוֹכִיחָה חוּנָה שְׁנִינֵיעָה אֲסוּרָה. אָמַר,
כִּי הִיָּה קָשָׁה לָהֶם עַל דְּבַרְת אֱלֹקִים
כִּי בַיּוֹם אֶכְלֶךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת (להלו ב. יז)
הָא יָכוֹל לֵאכֹל מִקֶּדֶם מֵעַץ הַחַיִּים.

רַק שֶׁהֶעֱנִין הוּא 'וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֵּן'
(שם ב. ט), הִנְנוּ שְׁסָבִיב עֵץ הַחַיִּים הִיָּה
עֵץ הַדַּעַת, וְאִינוּ בְּאִפְשָׁרוֹת לְבוֹא לְעֵץ
הַחַיִּים אִם לֹא שֶׁתִּגַּע בְּעֵץ הַדַּעַת תִּחְלָה,
וּמִכַּאֵן הוֹכִיחָה דִּנְגִיעָה אֲסוּרָה.

מכתב יד

וַיֹּאמֶר קֵן אֶל ה' גְּדוֹל עֲוֹנֵי מִנְשָׂא (ד. יא),
[בשם הרב המגיד דמעזירוטש], גְּדוֹל עֲוֹנֵי
מִנְשָׂא. פֶּרֶשׁ, וְכִי אִפְשָׁר שְׁעוֹנֵי
יְהִיָּה גְּדוֹל מִמֶּדָּה זוֹ שֶׁאֵתָּה נוֹשֵׂא עוֹוֹן,
וְהֵלֵא כָּל מַדּוֹת וּמַעֲשָׂיו שֶׁל אָדָם יֵשׁ לָהֶם
סוּף, מֵה שְׂאִין כֵּן מַדּוֹתֶיךָ יִתְבַּרְךָ שְׂאִין
לָהֶם סוּף, כִּי הִי"ג מַדּוֹת הֵם מְאָרִיךְ אֲנָפִין,
[כֵּן שְׁמַעְתִּי כָּעַתָּה].

מכתב יד

זֶה סֵפֶר הַתּוֹלְדוֹת אֲדָם בַּיּוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אֲדָם
וְגו' (ה. א).

פְּרוּשׁ, כִּי אִם אָדָם עוֹשֶׂה דְבָר טוֹב בְּפִנְי
רַבִּים אֲזִי נִזְדַּמֵּן שֶׁיְהִיָּה לוֹ פְּנִיּוֹת,

אֵת הַשִּׁבְת חֲמַדַּת הַיָּמִים. וְאָמַר, כְּתִיב וַיְכַל
אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֵאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה,
וַיְכַל לְשׁוֹן חֲמַדָּה, כְּמוֹ 'כָּלֶתָה נִפְשִׁי' (תהלים
פד. א). וְזָהוּ פְּרוּשׁ וַיְכַל אֱלֹהִים, לֹאמַר,
מִכָּל מְלֵאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, חֲמַד לַיּוֹם הַשִּׁבְתָּ.

ליקוטים מהרב ר' פנחס מקוריץ אות יא

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ
אֲעֲשֶׂה לוֹ עֵזֶר בְּנִגְדּוֹ (ב. יח).

בְּשֵׁם הָרַב, אֲעֲשֶׂה לוֹ עֵזֶר בְּנִגְדּוֹ, בְּדַרְךָ
צְחוֹת, שְׁפַעֲמִים הִיָּה אָדָם מְכַרְח לְתַן
צְדָקָה הַפֶּךָ רְצוֹנוֹ מִפְּנֵי הַבוּשָׁה, וְעַכְשָׁו
יֵשׁ לוֹ תְרוּץ שְׂאִינוֹ יָכוֹל מִפְּנֵי אֵשֶׁתוֹ,
שֶׁהִיא בְּנִגְדּוֹ וְזָה לוֹ עֵזֶר.

מכתב יד

וַיִּצַר ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה
וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְגו' וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ
הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ. (ב. יט).

וְהַקָּשָׁה מֵה הוּא שְׁמוֹ אִמָּאִי לֹא כְּתִיב 'הִיָּה
שְׁמוֹ'. וְאָמַר, כִּי הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל שְׁמוֹ
הוּא חַיּוֹת שְׁלוֹ, וּבְעוֹפּוֹת וּבְבִהֵמוֹת לֹא יֵשׁ
כִּי אִם ב' או ג' אוֹתִיּוֹת. צִיץ צִיץ עוֹפּוֹת
עוֹשִׂים, כִּךָ צִיץ בְּפֶה. וְזָה שְׂאֵמֶר בְּגִמְרָא
(שבת טז.) קָרָא הַתְּרַנְגוּל, הֵם עוֹשִׂין כִּךָ קָרִי
קָרִי וְכו'. כָּלִבִּים הֵב הֵב. וְהֵב אוֹתִיּוֹת
הוּא חַיּוֹת שֶׁלֹּהֶן. וּבְאָדָם יֵשׁ כָּל הַכ"ב
אוֹתִיּוֹת, וְלִכְךָ הוּא מוֹשֵׁל עַל הַכָּל וַיְכַל
לְעֲשׂוֹת בְּפֶה כָּל דְבָר שֶׁבְעוֹלָם, וּמִקּוֹל
שֶׁלֹּהֶם הִיָּה מִכֵּין שְׁזָה שְׁמוֹ, וְזָהוּ כָּל אֲשֶׁר

ואם הוא בהצנע לכת אז נזהר ודאי מפניות. ולכן יראה אדם את עצמו כי הוא בעולם לבד, דגמת אברהם אבינו שכל דורו היו עובדי עבודה זרה, והוא היה לבד עבד לבורא ובזה יהיה נצל מפניות. וזהו ברא אלקים אדם לבדו על הארץ.

מכתב יד

ונכח אחר. אעתיק בכאן, מה שמצאתי כתוב בשם אא"ז הרב הקדוש המפורסם מו"ה רבנו פנחס זצ"ל קאריץ. החווא אמר, שיראה האדם לעבד לבוראו כאלו הוא בעצמו יחיד בעולם, דגמת אברהם שכל דורו עבדו עפ"ם, והוא בעצמו עבד השי"ת. כן יראה לדמות בעיניו כאלו הוא בעצמו בעולם. ובזה יהיה נבדל מכל הפניות. אבל אם עובד בפני רבים, אי אפשר שלא ימצא בעבודתו וכו' וזהו פרושו ביום ברא אלקים אדם לבדו על

הארץ. אלו דבריו ז"ל. ודברי פי חכם חן.] שם משמעון פרשת בראשית (מגאב"ד וויקנא וטשערנוביץ נכד רבינו) ויחי אדם שלשים ומאת שנה וגו' ויהי כל ימי אדם אשר חי תשע מאות שנה ושלשים שנה וימות וגו' (ה, א-כז).

אמר, הקשה בזהר¹ (תיקו"ז תיקון ע קלח:) למה בדורות הראשונים היו חיים הרבה. ואמר כי בתחלה היה שבירת הכלים לסבה שלא היו יכולים לקבל. אמר, למשל אדם שבא לו בשורה טובה פתאם הוא בוכה כי אין יכול לקבל האור, וכן היה שבירת הכלים כי היה אור גדול ולא היה יכול הפלי לסבלו, ולכן בפרשת בראשית (פרק ה)² כתיב ויחי פלוני וימת בכל אחד, כי היה שבירת הכלים, ובפרשת נח (יא, י - כה)³ כתיב ויולד וגו' ולא כתיב וימת, כי היה לאחר התקון. תוספתא למדרש פנחס אות קנב

פרשת נח

אותיות שלא להוציא דבר מגנה, שנאמר מן הבהמה אשר איננה טהורה, ולא אמר 'טמאה' ויש כאן עקום ח' אותיות.

ודקדק הוא ז"ל דקדוק נפלא מה שלא דקדקו שום אחד מהמפרשים, דזה

ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו אל התבה מפני מי המבול. מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה וגו' (ז, ט-י)

בגמרא דפסחים⁴ (ג), לעולם ילמד אדם בלשון נקיה, שהרי הכתוב עקם שמונה

1. וז"ל שם. אמר רבי אלעזר אמאי הוּו קדמאין חיינ יומין סגיאין, כגון אדם דאתמר ביה ויחי אדם תשע מאות שנה ושלשים שנה, ונח תשע מאות וחמשים שנה, וכן כלהו דרין עד נח הוּו חיינ שנין סגיאין, ומאברהם (נ"א ומנח) ואלך הוּו מתמעטין בשנין. עיי"ש.

2. בעשרה דורות מאדם עד נח.

3. בעשרה דורות מנח עד אברהם.

4. לפנינו בגמ' הלשון כך. דאמר רבי יהושע בן לוי לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם